

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/61951>

Please be advised that this information was generated on 2019-02-20 and may be subject to change.

“Dit kabinet wil te graag laten zien wie de baas is”

Volgens Thijs Wöltgens telt het primaat van de politiek pas achteraf

Toen honderdduizenden Nederlanders begin jaren negentig te hoop liepen tegen de WAO-plannen van het kabinet-Lubbers-Kok leidde Thijs Wöltgens de PvdA-fractie in de Tweede Kamer. Sociale partners waren er niet in geslaagd een oplossing te vinden voor het groeiende leger arbeidsongeschikten en de regering nam haar verantwoordelijkheid. Wöltgens pleitte hartstochtelijk voor het herstel van het primaat van de politiek. In het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis dat deze maand verschijnt, actualiseert Wöltgens zijn pleidooi.

Peter van der Heiden

Begin jaren negentig baarde Thijs Wöltgens opzien met een gloedvol pleidooi voor het primaat van de politiek. In zijn boek Lof van de politiek en in een aantal redevoeringen stelde de voormalige PvdA-fractievoorzitter dat politici en bestuurders hun ambt steeds meer uitholden. Wetgeving op het terrein van de euthanasie werd de facto overgelaten aan de rechter en de hete sociaal-economische brei werd doorgeschoven naar de SER. Niet om er een oplossing te vinden, wel voor het maskeren van de politieke onwil om gevoelige knopen door te hakken.

Nou meneer Wöltgens, je zou zeggen: u wordt door dit kabinet op uw wenken bediend.

“De wijze van opereren van dit kabinet heeft juist mijn nieuwe artikel uitgelokt. Op zich klopt het wel dat Balkenende-II duidelijk maakt dat sociale partners wel van alles kunnen bedisselen, maar dat er maar één orgaan is dat het algemeen belang behartigt. Dat is het kabinet, gecontroleerd door het parlement dat zijn legitimiteit vindt in de meerderheid van de bevolking. Inderdaad, dat is de kern van de gedachte van het primaat van de politiek. “Wat ik niet goed kon begrijpen, is dat dit kabinet mij vreselijk ergert. Dus vroeg ik me af: ‘ben ik van gedachten veranderd of doet dit kabinet toch iets dat volgens mijn definitie niet klopt?’ Al nadenkend bleek het gelukkig dat laatste te zijn. Voor mij komt het primaat van de politiek pas achteraf. Eerst geef je de samenleving – en in dit geval de sociale partners – de ruimte om zelf een oplossing voor een probleem te vinden. Als dat niet lukt, moet de politiek haar verantwoordelijkheid nemen.

“Dit kabinet zet het primaat van de politiek juist voorop. De boodschap aan werkgevers en werknemers is: ‘wat jullie ook bedenken, wij doen toch wat we willen’. Dat is al begonnen met het zonder motivatie bruuskeren van het unanieme SER-akkoord over de aanpassing van de WAO. Het gaat door tot de dag van vandaag. Het kabinet wil iets te graag laten zien wie de baas is in Nederland zoals bij het niet-verbindend verklaren van CAO’s. Materieel is dat van geen enkel belang voor de economie. Het is een pesterijtje naar de vakbeweging waarmee de verhoudingen op scherp worden gezet. Dit machogedrag van het kabinet, culminerend in de opstelling rond het prepensioen, heeft het sociaal-economisch klimaat in Nederland verziekt.

“Daarbij komt nog de autistische houding van de ministers. Het lijkt alsof ze niet kunnen luisteren naar de samenleving. Er is zelfs geen begin van empathie met mensen die zich bedreigd voelen. Deze machohouding is misschien nog wel erger dan de inhoud van de maatregel zelf.”

Maar zo’n groot verschil met de commotie rond de WAO-ingrepen ten tijde van het kabinet-Lubbers-Kok, waar uw eigen partij deel van uitmaakte, is er toch niet? Ook toen waren er grote maatschappelijke protesten, maar de ingrepen gingen gewoon door.

“Toch zijn de verschillen groter dan de overeenkomsten. Bij het aantreden van Lubbers-Kok waren er al verschillende akkoorden in de Stichting van de Arbeid over de WAO gesloten. Die hadden maar één ding gemeen: er was geen enkele invloed op de groei van het aantal WAO'ers.

“In de beruchte Tussenbalans van het kabinet werd daarom afgesproken een laatste poging te wagen de sociale partners zélf het probleem op te laten lossen. Er is daarop een adviesaanvraag naar de SER gegaan. Binnen de PvdA is toen afgesproken: ‘als de SER het erover eens wordt, houden wij ons aan dat akkoord’. Er was ons echt iets aan gelegen dat daar een brede consensus over zou bestaan.

“Jammer genoeg werd het bereikte compromis toen getorpedeerd door de federatieraad van de FNV. Het CDA-smaldeel vond dat het kabinet daarmee de handen vrij had om zelf in te grijpen.

“Toen het kabinet de maatregelen had vastgesteld, heeft de PvdA-fractie met man en macht geprobeerd om ze te verzachten. Wij hebben toen dankzij druk van de vakbeweging – waar we wel flinke heibel mee hadden – in het parlement aardig wat zaken kunnen repareren. Dat leverde nog wel bijna een crisis op met het CDA dat met de VVD al eigen plannen had ontwikkeld. Die crisis werd bezworen met het beroemde bami-akkoord.

“Wij hebben dus altijd het gevoel gehad dat we moesten luisteren naar de sociale partners. Zowel vooraf – onze beslissing om een eventueel SER-akkoord integraal over te nemen – als achteraf, door de meest bestreden maatregelen te verzachten. Dat is een totaal andere houding dan die van het huidige kabinet. Dat vraagt een advies aan de SER, maar maakt al van tevoren duidelijk dat het hoe dan ook zijn eigen beleid uitvoert.”

Is dat luisteren naar de sociale partners niet strijdig met uw pleidooi om adviesraden juist op afstand te zetten?

“Ik heb op zich geen moeite met het functioneren van adviesraden, wel met het misbruik dat de politiek soms van hen maakt. Moeilijke problemen worden in de ijskast gezet door advies te vragen bij bijvoorbeeld de SER. Het lijkt een goede manier om ruzie in de regeringscoalitie uit te stellen, maar levert feitelijk alleen maar nieuwe problemen op. De politiek maakt zich hiermee machtelozer dan ze is, uit angst om tot een politieke oplossing te komen. Maar als sociale partners of anderen de zaken zelf kunnen regelen, moet de politiek dat respecteren.”

In uw artikel in het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis schrijft u ook iets over de maakbaarheid van de samenleving, een oud links thema. Zijn uw gedachten daarover veranderd?

“De almachtsfantasie dat je de samenleving vanuit Den Haag kon vormgeven heb ik altijd zwaar overtrokken gevonden. Ik had dan ook mijn bijgedachten bij het roemruchte PvdA-beginselprogramma van 1977 waarin de maakbaarheid van de samenleving door middel van wetgeving voorop stond. Het hele politieke spectrum, inclusief de PvdA, is echter doorgeslagen naar de andere kant: de overheid kan niets meer. Reagans uitspraak: ‘The government is not the solution, but the problem’, heeft zich in alle hoofden, inclusief de linkse, vastgezet. “Het kabinet predikt diezelfde ‘weg met de overheid’-gedachte. Niet in de zin dat de sociale partners de problemen moeten oplossen, de private sector moet het doen, liefst in de vorm van verzekeringen. Op deze manier wordt de solidariteit, waar de overheid decennialang aan gewerkt heeft, ondergraven. Bijvoorbeeld bij de voorstellen rond de individuele opties in het pensioen. Daar wordt al duidelijk dat jonge, gezonde mensen een veel lagere premie gaan betalen dan oudere, risicovolle werknemers.

“Het idee dat niemand meer behoefte heeft aan solidariteit is de nieuwe, omgekeerde filosofie van de maakbare samenleving. Waar vroeger collectivisering werd nagestreefd, wordt nu de privatisering van de samenleving het doel. Zo'n maatschappij op basis van contracten is ook wel maakbaar, maar dat is het soort samenleving dat ik niet zou willen. Het kabinet gaat ervan uit dat ieder individu zelf verantwoordelijkheid kan nemen, zelf onderhandelingsmacht kan organiseren, informatie over alles heeft en in een gelijkwaardige onderhandelingspositie verkeert. Dat is absoluut niet het geval.”

Hoe ziet u de toekomstige verhouding tussen kabinet en sociale partners?

“Op de wat langere termijn komen ze zeker wel weer met elkaar aan tafel. Het kabinet zal de rit wel uitzitten want slechte opiniecijfers zijn het beste cement voor een coalitie. Het gokt op een aantrekkende economie. Dan kan het ‘aantonen’ dat de maatregelen hebben gewerkt. Wellicht is er dan ook nog wat te verdelen om de sociale partners te paaien, zodat er weer eens een sociaal akkoord gesloten kan worden, en keert de rust terug.

“Over de kortere termijn ben ik minder optimistisch. Als het kabinet zijn machogedrag doorzet en weigert te praten over de omstreden maatregelen, neemt het ook de verantwoordelijkheid op zich voor de escalatie van het conflict in de bedrijven. Dan wordt, omwille van het zichtbaar maken van een overwinning op de vakbeweging, heel veel economische schade aangericht. Een volslagen contraproductieve gedragslijn. Dit kabinet heeft toch al geen gezag en het krijgt echt niet meer aanzien door stoere-binkentaal uit te slaan. De enige manier om meer gezag te verwerven is door in het landsbelang over de eigen schaduw heen te stappen en met de sociale partners te gaan praten.”

Het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis wordt 23 november gepresenteerd in het gebouw van de Tweede Kamer. SDU, € 17.

Van Tweede Kamer tot Kamer van Koophandel

Thijs Wöltgens (1943) verliet na de Nacht van Schmelzer de KVP om vervolgens lid te worden van de PvdA. Na de ‘overwinningsnederlaag’ van 1977 kwam hij als financieel specialist in de Tweede Kamer. Ten tijde van het voor zijn partij roerige kabinet-Lubbers-Kok (1989-1994) was hij fractievoorzitter.

Wöltgens overleefde in 1993 een coup poging van PvdA-voorzitter Rottenberg die hem te lui vond. De als Bourgondisch en goedmoedig bekend staande Limburger (bijnaam: Beertje Collargol) reageerde daarop door te zeggen dat hij: “boos, zeer boos en voor mijn doen zelfs buitengewoon boos was.”

Na zijn vertrek uit de Tweede Kamer was Wöltgens onder andere lid van de Eerste Kamer en burgemeester van zijn geboorteplaats Kerkrade. Tegenwoordig is hij collegevoorzitter van de Open Universiteit en voorzitter van de Zuid-Limburgse Kamer van Koophandel.

Ironisch voor het middenveld

Volgens Wöltgens is het de ironie van de geschiedenis dat de paarse kabinetten in het teken van het poldermodel stonden, terwijl een kabinet met een groot smaldeel aan christen-democraten de poten onder het georganiseerd overleg wegzaagt. Paars bestond uit partijen die het maatschappelijk middenveld willen terugdringen, terwijl prominente CDA-bewindslieden als Balkenende en De Geus juist zijn geworteld in het christelijk-sociale denken waarin dat middenveld juist een overheersende rol toebedeeld krijgt. Wöltgens denkt dat deze opstelling aan de dominante personen in een kabinet ligt. In paars domineerde Wim Kok, ‘het vleesgeworden poldermodel’ dat altijd wilde doorpraten tot een akkoord bereikt was. In Balkenende-II overheerst Zalm, die volgens Wöltgens nu kan binnenhalen wat met de PvdA niet lukte: een verregaande privatisering van de samenleving.